ארץ אוכלת מטייליה

טל בן משה*

אלו מאתנו שיוצאים לטייל ברחבי הארץ, ודאי מכירים את הסיטואציה שבה הם נדרשים לשלם דמי כניסה לאתרי טבע ומורשת. תשלום דמי הכניסה הפך לא מכבר לדבר שבשגרה. משפחה ממוצעת בישראל, בת 5 נפשות, תיאלץ להיפרד מ-100 ש"ח קודם שתתאפשר כניסתה לאתר, בחישוב תשלום של 23 ש"ח למבוגר, ו-18 ש"ח לנער (החל מגיל 5) ללא הבדל דת, גזע ומין. אכן שוויון כהלכתו...

כמובן שישנם מקומות שבהם ניתן להיכנס בלי לשלם, אך באתרים הנחשקים (בדרך כלל הרטובים) לא תזכו אתם ויקירכם ליהנות מיופי הארץ אלא תמורת כמה עשרות שקלים. החל משמורת הבניאס ונחל עיון (תנור) בצפון הארץ, המשך בנחל אלכסנדר ונמל קיסריה באזור המרכז, וכלה במצדה וחוף האלמוגים שבים סוף.

האם ייתכן שהמדינה או שלוחתה, בדמות רשות הטבע והגנים, תגבינה תשלום בכדי לבקר באתרים שבתחומה, ליהנות מיופייה, להתרפק על מורשת אבותינו, ולהכירה דרך רגלינו? לתפיסתי, המצב הנוכחי אינו יכול להתקיים! למדינה אין כל זכות מוסרית-נורמטיבית לגבות תשלום עבור ביקור באתריה. הרי אותם שטחים אינם של המדינה יותר מאשר של אזרחיה. אין למדינה זכות מוסרית לקבוע ששטח מסוים, יפה ככל שיהיה, אינו נחלת הציבור אלא שטח בבעלות המדינה היכול לזכותה בדמי כניסה. ניתן להמשיל זאת לספסל ציבורי המוצב בשדרה יפה תחת עץ גדול ומצל באחת משכונות העיר, המשמש את תושביה ובמיוחד הקשישים שבהם לישיבה ורגיעה. יום אחד מחליטה ועדה עירונית שאותו ספסל נחשק יוקף גדר, ומי שירצה לשבת ולחוס בצל העץ שמעליו ייאלץ לשלם. "לבטח ישנם תושבים המוכנים לשלם סכום פעוט כדי ליהנות מהספסל ומכמה רגעים שקטים הרחק מההמון הסוער, אז מדוע שלא נוסיף על ידי כך עוד כמה שקלים לקופת העירייה המידלדלת", תישמע הטענה המוחצת.

וכך נשלחים התושבים הקשישים ודלי האמצעים לרעות בספסלים אחרים על הכביש הראשי, תחת השמש הקופחת, פיח המכוניות ושאון האוטובוסים. אך קולם אינו נשמע כיוון שישנם תושבים שאכן משלמים תמורת הספסל, קופת העירייה גדלה וכבר שכחנו שפעם הספסל היה נחלת כולם.

הטענה הרווחת בעד התשלום היא שבלעדיו האתרים לא יפותחו, לא יישמר הניקיון, ובעצם התשלום הוא לטובתנו. זוהי גם עמדתה של רשות הטבע והגנים הטוענת כי "ללא דמי הכניסה לא ניתן יהיה להכשיר ולתפעל גנים ושמורות שחיוניים כל כך לשמירת הטבע וערכיו והם יהיו סגורים לציבור" (מתוך אתר האינטרנט של רשות הטבע והגנים).

אולם במבט קצת שונה ניתן להעלות את השאלה מדוע שלא תממן זאת המדינה? האם אין הכרת הארץ ושביליה ערך מספיק ראוי עד כדי שתישא המדינה בעלויות אלה? האם אין זה אינטרס של המדינה לטפח דורות של אזרחים המכירים ומוקירים את המקום שבו הם חיים וקשורים לנופיה לא רק דרך תכניות מציאות שונות בערוצי הטלוויזיה?

תשובה חיובית לשאלות אלו תוביל למסקנה שהמדינה צריכה לשאת בעלות הטיפוח וההחזקה, תשלום שייעשה כמובן דרך מערכת המס. ואכן, הסכומים שאנו מפקידים בכניסה הם למעשה אגרה, שאינה אלא מס נוסף המוטל על האזרחים. ומהי נקודת התורפה במיסוי שכזה?

מיסוי שכזה אינו פרוגרסיבי, וכך נוצרת פגיעה במדיניות המס בישראל המבוססת על עקרון היכולת לשלם. ככל שנרבה להשתמש בשיטת מיסוי שאינה פרוגרסיבית יגדלו הפערים החברתיים שמערכת מס תקינה מבקשת לצמצם. הרי אין דומים 100 השקלים שתיאלץ המשפחה משדרות לשלם לאותם 100 שקלים בדיוק, שתשלם משפחה מאחד העשירונים העליונים.

המדיניות הנוכחית יוצרת תוצאה לא רצויה שבה טיולים ברחבי הארץ יהפכו להיות נחלתן של השכבות המבוססות בעוד ששכבות אחרות ייאלצו להסתפק בצפייה באותם מקומות בטלוויזיה, ובהאזנה לרדיו בעוד הקריין מדווח כי "המוני בית ישראל מציפים את אתרי רשות הטבע והגנים". מדינה הרוצה לעודד קשר חזק בין אתריה, נופיה, ושביליה לבין אזרחיה חייבת לאפשר ביקורים לאורכה ולרוחבה ללא שום תשלום נוסף.

הצצה בנתוני מספר המבקרים באתרי הרשות מלמדת כי משנת 1999 ועד 2002 חלה ירידה במספר המבקרים הישראלים מ-3.5 מיליון בשנת 1999 ל-2.4 מיליון בשנת 2002, כאשר רק בשנת 2003 ניתן לראות שינוי המגמה ועלייה במספר המבקרים כפי שמראה "דו"ח רשות הטבע והגנים לשנת 2003". נתונים מצביעים על קשר בין המצב הכלכלי הקשה באותן שנים לכמות המבקרים. קשר אותו יש לצמצם ככל שניתן על ידי ביטול גביית תשלומי הכניסה, כך שלכל שכבות האוכלוסייה יתאפשר ביקור. מימון ותפעול אותם אתרים צריך לבוא מתוך מערכת המס הפרוגרסיבית, המקדמת שוויון ומובילה לצמצום פערים, גם אם הדבר כרוך בהעלאת נטל המס.

דבר נוסף, אחת ממטרות רשות הטבע היא "הסברה וחינוך לשמירה על ערכי טבע, נוף ומורשת, לצורך הגברת מודעות הציבור לנושאים אלו" (מתוך אתר האינטרנט של רשות הטבע והגנים). מטרה שכזו היא מוצר ציבורי מובהק, ולכן אמור להיות ממומן מכיסם של כלל האזרחים דרך מערכת המס הרגילה ולא מכיסם של המבקרים בלבד, שבמידה זו או אחרת אינם זקוקים להסברה וחינוך כאמור.

המדיניות הנוכחית יוצרת תוצאה לא רצויה שבה טיולים ברחבי הארץ יהפכו להיות נחלתן של השכבות המבוססות בעוד ששכבות אחרות ייאלצו להסתפק בצפייה באותם מקומות בטלוויזיה ובהאזנה לרדיו בעוד הקריין מדווח כי "המוני בית ישראל מציפים את אתרי רשות הטבע והגנים"

כאן יש מקום לציין שגביית תשלום מתושבי חוץ עשויה להיות צודקת וראויה, שכן כך ישתתפו במימון ההוצאות הרבות, שהרי ממילא אינם משתתפים בהן דרך מערכת המס, וכן אינם קהל היעד של מערכת החינוך וההסברה של הרשות. לסיכום, אתרי הטבע והמורשת הם נכס ציבורי. ראוי לעודד ביקורים בהם בקרב כל שכבות האוכלוסייה, וספק אם קיימת למדינה זכות להגביל את אזרחיה מלבקר במקומות אלה באמצעות דרישה לתשלום.

כל תשלום שהוא, ראוי שיתבצע דרך מערכת המס הפרוגרסיבית המקדמת שוויון מהותי בין השכבות השונות באוכלוסיית המדינה ולא על ידי אגרת כניסה המשיגה תוצאות הפוכות, ואף מונעת ביקור מרבים מאתנו. **טוב יהיה אם נוכל להתהלך בארץ בתרמיל ובמקל, ואת הארנק נשאיר בבית...** ●

* סטודנט למשפטים, שנה ג'